

نمایش عروسکی

..... ویژه مریبان
جهادی

سورة الحديد من القرآن

فهرست مطالب

مقدمه	۵
عروسک چیست؟	۸
نمایش عروسکی	۸
تاریخچه نمایش عروسکی در ایران	۹
انواع عروسک‌های نمایشی	۱۱
آشنایی با متن نمایش عروسکی	۱۲
خاله/عمو نمایش	۱۵
کارگردان نمایش عروسکی	۱۶
عروسک گردانی	۱۷
آماده کردن پرده نمایش	۲۰
چارچوب اصلی	۲۰
پرده نمایش	۲۰
محل نصب پرده	۲۱
توجهات منطقه‌ای	۲۲
پیوست شماره یک - نمونه	۲۴
پیوست شماره دو - ساخت عروسک	۳۰
عروسک دستکشی	۳۰
طراحی عروسک	۳۰
چگونگی و نحوه ساخت گردن عروسک	۳۱
نحوه ساخت حجم سر	۳۳
صورت و اجزای آن	۳۴

۳۴	روش ساخت موی سر
۳۵	بدن عروسک
۳۵	عروسک دستکشی نمدی
۴۰	ساخت عروسک با جوراب
۴۳	عروسک انگشتی
۴۶	منابع

مقدمه

از آنجا که بخش قابل توجهی از مخاطبان فعالیت‌های فرهنگی در اردوهای جهادی کودکان هستند؛ رعایت «اصول تربیت کودک» در آموزش‌های جهادگران در اولویت امور قرار گرفته و با تلاش جمعی از جهادگران، پس از ارائه جزوه «اصول تربیت کودک»، اولین جزوه از سری جزوات تکمیلی این مبحث، تحت عنوان «اصول بازی» به جهادگران ارائه شده‌است.

جزوه حاضر، به عنوان یکی از کاربردی‌ترین شیوه‌های بیان داستان برای کودکان با عنوان «نمایش عروسکی» به شما جهادگران عزیز تقدیم می‌شود.

با توجه به سیر محتوایی جزوات، توصیه می‌شود پس از مطالعه‌ی جزوه‌ی «اصول تربیت کودک»، جزوه «داستان» که شامل اطلاعات کامل و مفیدی برای چگونگی بیان داستان و انتخاب آن است را مطالعه نموده و در نهایت به این جزوه مراجعه گردد.

لازم به توضیح است محتوای جزوات به گونه‌ای طراحی شده تا نیاز مربی جهادی را در عرصه‌ی آموزش کودکان روستایی مخاطب خود، مرتفع نماید. همچنین این جزوات پاسخ‌گوی برخی نیازهای مادران گرامی و فعالین فرهنگی کودک نیز خواهد بود.

به منظور تکمیل فعالیت‌ها در بسته «تربیتی کودک»، «داستان» و «نمایش عروسکی» بانک داستان هم ارائه گردیده است.

جهت استفاده بهتر و حداکثری از جزوه پیش رو توجه به نکات زیر ضروری می‌باشد

▪ برای اثر گذاری و جذب کودکان روش‌های مختلفی وجود دارد که یکی از اثرگذارترین آن‌ها استفاده از نمایش عروسکی است، شاید در نگاه اول به این موضوع فکر شود که اجرای یک نمایش عروسکی در روستا و در قالب اردوی جهادی کار سخت و دشواری است، اما این کار آن‌چنان سخت نیست و اگر به میزان اثرگذاری این روش واقف باشید حتماً از این روش استفاده خواهید کرد. در برخی از گروه‌های جهادی با بهره‌گیری از این روش و با رعایت اصول اجرا در روستا توانسته‌اند ارتباط خوبی با کودکان روستا برقرار کنند و با نمایش‌نامه‌های مرتبط با نیازهای هر منطقه، به آموزش غیر مستقیم کودکان پرداختند.

▪ باتوجه به نکات بیان شده در این جزوه و تلاش و تمرین جهادگران، ارائه نمایش عروسکی ممکن و میسر می‌شود، هرچند گروه جهادی فرد متخصص در این زمینه را از قبل نداشته باشد.

▪ همانطور که در ادامه خواهید خواند، عروسک جزء لاینفک نمایش عروسکی است. یکی از ساده‌ترین راه‌های تهیه

عروسک، خریدن آن است. بدیهی است تهیه عروسک‌های نمایشی برای همه گروه‌های جهادی امکان‌پذیر نمی‌باشد، لذا در پیوست این جزوه نحوه ساخت چند مدل عروسک نمایشی آمده است.

■ لازم به ذکر است که باتوجه به مطالب بیان شده در جزوه داستان، ارائه نمایش عروسکی بین ۵-۱۵ دقیقه می‌تواند مفید باشد و بیشتر از آن برای مخاطب کودک پیشنهاد نمی‌گردد.

■ با توجه به افراد مختلف نمایش عروسکی (کارگردان، صدا پیشه، عروسک گردان، نویسنده متن، خاله/عمو نمایش) لزومی ندارد گروه جهادی برای هر یک از این جایگاه‌ها افراد جداگانه‌ای در نظر بگیرد. کارگردان و نویسنده متن می‌توانند هر یک از اعضای گروه نمایش عروسکی باشند، همانطور که صداپیشه و عروسک گردان نیز می‌توان یک نفر انتخاب کرد. (فقط می‌بایست توجه داشت که عمو/خاله نمایش نمی‌تواند صداپیشه یا عروسک گردان باشد)

عروسک چیست؟

عروسک به معنی تمثال بی‌جان‌ی از بنی‌آدم از هزاران سال پیش نه تنها به عنوان بازیچه کودکان، بلکه به گونه نمادین در زندگی انسان‌ها نقش داشته است.

نمایش عروسکی

به ساده‌ترین بیان، نمایش عروسکی هنری است مستقل که بر محور دو عنصر یا دو عامل قرار دارد، عروسک و عروسک‌گردان. عروسک‌ها می‌توانند در قالب هر نوع نمایشی مانند: تراژدی، کمدی، اپرا، پانتومیم و... به نمایش درآیند.

عروسک‌گردان مسئول به نمایش درآوردن و به عبارتی زنده کردن عروسک است. او باید شخصیتی را خلق کند و نقش آن را از طریق عروسک به اجرا درآورد؛ پس یک عروسک‌گردان باید دارای خلاقیت بالا و توانمند در استفاده از حرکات دست به همراه عروسک باشد.

توازن میان عروسک و عروسک‌گردان از موارد مهم و مورد تاکید است. گاهی عروسک‌گردان در خود مهارت کافی دارد اما عروسک از جذابیت کافی برخوردار نیست و بالعکس؛ این موضوع باعث می‌شود اجزای نمایش عروسکی موفق نشوند.

لذا برای اجرای نمایش عروسکی در روستاها و در قالب اردوهای جهادی لازم است از میان داوطلبان افرادی برای عروسک‌گردانی و

اجرای نمایش عروسکی استفاده شوند که دارای این توانمندی‌ها باشند: پر انرژی و خلاق، توانگر در استفاده از عروسک‌ها و مسلط بر زبان کودکان.

همچنین برای صدا پیشگان این نکته لازم است که بتوانند یک صدای ثابت را علاوه بر صدای خودشان انتخاب کنند و به اجرا در آورند. داشتن هر یک از این قابلیت‌ها به هیجان‌انگیزتر شدن نمایش عروسکی کمک می‌کند.

تاریخچه نمایش عروسکی در ایران

به جهت آشنایی با نمایش عروسکی در ایران که دارای تاریخچه نسبتاً طولانی دارد، به بیان خلاصه‌ای در این زمینه می‌پردازیم. نمایش عروسکی در ایران، علی‌رغم نبود تماشاخانه‌ای ثابت، از تنوع و اشکال مختلفی برخوردار است و در هر زمان و هر ناحیه، شکل خاص خود را پدید آورده‌است.

یکی از رایج‌ترین اشکال نمایش آیینی سنتی در ایران اجرای یک نفره است که در تهران قدیم «قی ننه» خوانده می‌شد. اشکال دیگر این نوع در آذربایجان به نام «تَکَم» و در خراسان به نام «شکار» خوانده می‌شد.

رایج‌ترین و مشهورترین نوع نمایش عروسکی در ایران، «خیمه شب بازی» است که عروسک‌های آن نخی است و در سراسر ایران با نام‌های مختلف اجرا می‌شده است.

در خیمه شب بازی به علت سیار بودن، عروسک‌ها در کوچکترین اندازه ساخته می‌شدند و تنها با دو نخ به حرکت در می‌آمدند و معروف ترین نمایش، خیمه شب بازی «شاه سلیم» است. خیمه شب بازی شامل پرده نمایش، عروسک‌ها، مرشد، مبارک و یک نوازنده است.

لازم به ذکر است در برخی از نقاط کشور هنوز بعضی از این گونه نمایش ها اجرا می‌شود و علاقه‌مندان خودش را دارد؛ مثلا استفاده از پرده خوانی در ماه‌های محرم و صفر و همچنین نمایش های خیمه شب بازی و استفاده از تکم و ... همچنان رواج دارد.

توصیه می‌شود گروه نمایش عروسکی قبل از ورود به منطقه، درباره تاریخچه نمایش عروسکی و عروسک‌های آشنا در آن منطقه تحقیق کرده و در صورت وجود شخصیت یا مدل خاصی از نمایش عروسکی، از شیوه منطقه الهام بگیرد.

توجه: هرچقدر ارائه نمایش عروسکی به بوم و مدل منطقه نزدیک‌تر باشد اثرگذارتر خواهد بود و همچنین باعث تقویت ارزش‌ها و فرهنگ منطقه می‌شود.

انواع عروسک‌های نمایشی

عروسک نمایشی به عروسکی گفته می‌شود که صرفاً برای نمایش عروسکی ساخته می‌شود.

عروسک نمایشی دارای انواع مختلفی است، مانند عروسک دستکشی، میله‌ای و نخ‌ی. در این جزوه و با توجه به نوع فعالیت‌های گروه جهادی به نمایش با عروسک‌های دستکشی پرداخته شده است.

در انتخاب عروسک لازم است به موارد زیر توجه شود:

- شیوه حرکتی عروسک؛
- اندازه و ابعاد عروسک به قسمی که هر چه جمعیت و مکان گسترده‌تر باشد، لازم است عروسک بزرگ‌تری برای مشاهده بهتر مخاطب انتخاب شود؛
- متن نمایش و شرایط منطقه، بدین صورت که برای انتخاب هر نوع عروسک باید به شرایط منطقه توجه شود و عروسکی انتخاب شود که با بوم منطقه هم‌خوانی داشته باشد. به عنوان مثال پوشش، اخلاق، آداب و ...

توجه: عروسک‌ها را می‌توان به دو روش تهیه کرد؛ عروسک‌های آماده که از میان آن‌ها عروسک‌های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان از برتری نسبی برخوردار است و عروسک‌های دست‌ساز که نحوه ساختشان در پیوست همین جزوه آورده شده است.

آشنایی با متن نمایش عروسکی

نمایشنامه‌نویس عروسکی باید بداند که:

- نمایش عروسکی، سرشار از فانتزی است؛ بدین صورت که متن نمایش سرشار از خلاقیت در زمینه‌های متن نمایش عروسکی، انتخاب عروسک، انتخاب صدا و انتخاب ابزار می‌باشد؛
- برای بیان مفهوم مورد نظر در نمایش عروسکی، حرکت در جایگاه نخست و گفتار در جایگاه دوم قرار دارد؛
- عروسک امکان جا به جایی در مختصات پرده نمایش را دارد؛
- باید متن نمایش را برای اتفاق‌های محتمل مثل افتادن پرده و... آماده کند و این را بداند که امکان رخداد هر واقعه‌ای وجود دارد؛

- ویژگی‌های عروسک، با بهره‌گیری از شرایط هر منطقه باید در ساخت شخصیت عروسک نمود پیدا کند. به طور مثال در پرداخت شخصیت مادر بزرگ توجه به المان‌های منطقه‌ای، مواجهه افراد با ایشان، موقعیتش در صحنه نمایش دقت شود؛
- نمایشنامه باید جذاب، هیجان‌انگیز و جالب توجه باشد. نقش‌های مرکزی یا محوری سهم عمده‌ای در بالابردن درجه و میزان جذابیت و هیجان جالب توجه بودن اثر دارد. نقش‌های مرکزی همان گره‌گشاهای داستان هستند که در هر نمایشنامه به آن‌ها نیاز است و می‌توان از آن‌ها برای هیجان‌انگیزتر شدن داستان‌ها استفاده کرد. همچنین می‌بایست نمایشنامه‌کشش داشته باشد. این امکان وجود دارد که مخاطب نمایش اصل داستان را بداند اما این چگونگی نشانیدن اجزای داستان و نمایش در کنار یکدیگر برای مخاطب کشش ایجاد کند؛
- در نمایش عروسکی علاوه بر تعاملات بین عروسک‌ها می‌توان بین عروسک و اشیا نیز تعاملات جالب و هیجان‌انگیزی ایجاد کرد؛
- در نمایش عروسکی باید نهایت اختصارنویسی در گفتوگوها رعایت شود؛
- هر عروسک برای ورود و خروجش به صحنه به دلیل نیاز دارد، نمی‌شود یک عروسک بدون دلیل به صحنه بیابد و برود؛

- وقتی اکثر تماشاچیان کودکانند، کمبود چیزهای مورد علاقه آنها در نمایش می‌تواند فاصله ایجاد کند. نباید صحنه خالی بماند. حتی اگر قصد تغییر صحنه را دارید با گفتاری روی صحنه یا موزیک میان پرده‌ای فضاهای خالی را پر کنید؛
- مشارکت تماشاگران حین اجرای نمایش همانقدر که جذاب است می‌تواند پرسرو صدا هم باشد و می‌تواند به عملکرد نمایش اثر سوء بگذارد و باعث دورشدن تدریجی کودکان از اجرا بشود.
- نمایش‌نامه نویس پیش از شروع نوشتن باید به سوالات زیر پاسخ دهد:

(۱) برای چه گروه سنی نوشته شده؟!

(۲) چه نوع عروسک‌هایی استفاده شود

(۳) چه نوع فضا سازی نیاز دارد

(۴) چند نفر عروسک گردان نیاز دارد

(۵) زمان اجرا

- تسهیلگر یک نمایش عروسکی خاله و یا عمویی است که در کنار پرده نمایش عروسکی قرار می‌گیرد و برای فهم بیشتر و بهتر مخاطبان کودک تلاش می‌کند؛
- سعی شود در نمایشنامه از شخصیت‌های مثبت و منفی استفاده شود تا برای کودکان انتقال مفاهیم ساده‌تر اتفاق بیافتد؛

- حتما از پدربزرگ و یا مادربزرگ به عنوان نقش محوری که از دانایی نسبی برخوردار است و راهبر و چاره‌ساز هستند استفاده شود؛
- در نمایشنامه حتما از اجسامی ریز و کوچک به غیر از خود عروسک‌ها استفاده شود مانند توپ، مسواک، لیوان، سبد و... این اجسام باعث ارتباط گیری بهتر کودکان با نمایش عروسکی می شود.

خاله/عمو نمایش

حتما یکی از مربیان یا یکی از اعضای گروه نمایش عروسکی به عنوان خاله/عموی نمایش عروسکی در کنار چارچوب نمایش قرار بگیرد و برای ایشان در متن نمایشنامه صحبت‌هایی در نظر گرفته شود که شور و هیجان را در بچه‌ها دوچندان کند.

برای مثال:

ابتدا که نمایش آغاز می شود و عروسک‌ها به بچه‌ها سلام می کنند نیاز است که خاله/عمو کنار چارچوب ایستاده و بگوید: «برای اینکه صدای عروسک‌ها را بشنوید ساکت باشید گل دخترا و گل پسرا» و همچنین در همین ابتدای کار به بچه‌ها گوشزد کند که اگر سکوت رعایت نشود عروسک‌ها می‌روند؛ تا بچه‌ها در کمال آرامش به تماشای نمایش عروسکی بپردازند. ضمنا خاله/عمو نقش محافظت

از عروسک‌ها را نیز بر عهده دارد تا بچه‌ها به سمت عروسک‌ها و پرده نمایش نزدیک نشوند.

توجه: به منظور توجه و تبعیت کودکان از حرف‌های خاله/عمو نمایش، بهتر است شخصی برای این مسئولیت انتخاب شود که با کودکانی که برایشان نمایش اجرا می‌شود دائماً در تعامل نباشد.

توجه: انتخاب خاله یا عمو برای نمایش به اعضای نمایش عروسکی و مخاطبان آن بستگی دارد.

کارگردان نمایش عروسکی

کارگردان کسی است که عوامل و عناصر مورد نیاز در یک نمایش عروسکی را به کار می‌گیرد و با ایجاد هماهنگی و انسجام بین آنان در صدد القای مضامین نمایشنامه به تماشاگران برمی‌آید.

او با استفاده از تجارب و خلاقیت خاص خود و با بهره‌گیری از توان عروسک، عروسک‌گردان‌ها و سایر عوامل، مضمون‌ها و اهداف نهفته و مستتر در متن را نمایان می‌سازد.

کارگردان باید:

- بتواند تخیلات و ابداعاتی را که با خواندن نمایش نامه در فکرش ایجاد میشود به اجرا درآورد؛
- شایستگی و قدرت اراده و مدیریت گروه را داشته باشد؛

عروسک گردانی

عروسک گردان هم بازیگر است و هم گرداننده عروسک، لذا در یک لحظه باید به دو کار متفاوت بپردازد. به همین علت باید از قدرت تمرکز و دقت بسیار خوبی برخوردار باشد تا بتواند بین بازیگری و عروسک گردانی هماهنگی لازم را ایجاد نماید.

دست در بدن عروسک گردان، اصلی‌ترین ابزار بروز احساسات به شمار می‌رود و عامل انتقال حس از عروسک گردان به عروسک محسوب می‌شود. عروسک گردان باید قادر باشد با دستش انواع شخصیت‌ها و حالات متفاوت را طوری نشان بدهد که برای تماشاگر قابل فهم و اعجاب برانگیز باشد و به همین خاطر بررسی آن توجه و اهتمام خاصی را می‌طلبد.

باید با تمرینات پیوسته، مهارت‌های دستی را در عروسک گردان تقویت و حفظ کرد. دست چپ و راست برای عروسک گردان به یک اندازه کارایی دارند و باید بتواند از هر دو استفاده کند. تمرینات دست:

✚ جلوی آینه بایستید، خوب به دست‌های خود در آینه نگاه کنید. تصور کنید که دست شما یک انسان است. وقتی این فرض را باور کردید، سعی کنید حالات مختلف این انسان از قبیل غم، شادی، عصبانیت، خمودگی و حتی تیپ‌های مختلف شغلی را با دست خود نشان دهید؛

بعد از اینکه حالات مختلف را تمرین کردید، تیپ خاصی را در نظر بگیرید و سعی کنید با دست خود به عنوان شخصیتی خاص، اعمال مختلفی انجام دهید، مثلا دست را پیرزن یا پیرمردی گوژپشت در نظر بگیرید و با توجه به چگونگی توانایی بدنی چنین شخصیت‌هایی طرز راه رفتن، خندیدن، گریه کردن، یکه خوردن و.. آنان را نشان دهید؛

به دست خود توجه کنید. در هر کاری که با دست خود می‌کنید با دقت به طرز عمل آن نگاه کنید. طرز برداشتن اشیا مختلف را با دقت مشاهده کنید، سپس سعی کنید همان کار را بدون استفاده از شی و به طور فرضی انجام دهید. آن قدر این عمل را تکرار کنید تا دقیقا دستتان همان اعمالی را که شی انجام می‌دهد با شی فرضی نیز انجام دهد؛

حالات مختلف دست را در نظر بگیرید و به آن توجه کنید. سپس این حالات را در افراد مختلف با روحیات متفاوت ببینید؛

شکل هندسی در نظر بگیرید، مثلا مربع؛ سپس چندین مربع یک اندازه درست کرده و آنها را با یک رشته نخ بهم وصل کنید به طوری که رشته‌ای از چند مربع در دست داشته باشید، حال مجموعه‌ای را در دست دارید، مثلا فرض کنید این مجموعه موجودی زنده است، سعی کنید اعمال

متفاوتی را در وی نشان دهید مثلا مربعی را سر و مربع دیگری را انتهای دم و یا بدن قرار دهید و سعی کنید عکس العمل‌های حالتی را، در بدن موجود فرضی ببینید، مانند ضربه خوردن، صدمه دیدن و..؛

✚ موضوع کوتاهی را انتخاب کنید و سعی کنید فقط با حرکات دست خود آن را برای دیگران نمایش دهید. سپس از آنها بخواهید داستان را برای شما بازگو کنند. اگر مفهوم را منتقل کرده باشید در کارتان موفق شده‌اید.

نمایش عروسکی با تخیل عجیب است. در تخیل وقایعی اتفاق می‌افتد که در زندگی واقعی نمی‌توان آن را دید ولی در نمایش عروسکی می‌توان آن را نشان داد. این از وظایف عروسک گردان است که تخیلات نویسنده و کارگردان را در بازی با عروسک نشان دهد.

عروسک گردان باید سرعت انتقال زیادی داشته باشد تا بتواند به سرعت فکر کند و هرگونه عمل را بلافاصله به دست‌هایش منتقل کند. عروسک گردان در جهت ایفای نقش خود، باید بین مغز و دست و بدن و موسیقی و عروسک و عروسک گردانان دیگر، هماهنگی برقرار کند و این تنها از طریق تمرکز ممکن است.

آماده کردن پرده نمایش

چارچوب اصلی

برای اجرای نمایش و پوشش دهی عروسک گردان‌ها و صدا پیشگان، نیاز به یک چهارچوبی می‌باشد که نه سنگین باشد و نه تیز و برنده که در صورت تکان خوردن و تغییر مکان نمایش و حتی نزدیک شدن کودکان به آن موجب خطر برای آن‌ها شود و آسیبی به آن‌ها وارد کند.

می‌شود از میزی پلاستیکی استفاده کرد و دور تا دور آن را با پارچه پوشاند و یا با خلاقیت از هر چیزی که ویژگی‌های بالا را داشته باشد، استفاده کرد.

پرده نمایش

پرده نمایش می‌بایست دارای ویژگی‌های زیر باشد

- دارای رنگ تیره باشد تا صحنه نمایش جلوه بیشتری داشته‌باشد؛
- پوشش دهی کاملی داشته باشد به گونه‌ای که داخل آن مشخص نشود؛
- ساده باشد که در حین اجرای نمایش، تمرکز کودکان را برهم نزند.

محل نصب پرده

محل نصب صحنه نمایش عروسکی و اجرا را باید در سفرهای شناسایی از قبل تعیین نمایید و موارد زیر را مد نظر داشته باشید.

- در محیط باز نباشد چرا که حضور همه افراد روستا برای تماشای نمایش عروسکی سبب برهم‌ریختگی بیشتر فضا و عدم استفاده کودکان از نمایش می‌شود؛

- محیط ترجیحا سر بسته باشد و فقط مخاطبان کودک و گاه نوجوان بسته به محتوای نمایشنامه برای تماشا حضور داشته باشند. به دلیل تازگی و جذابیت نمایش عروسکی اگر در

محیط‌های باز اجرا شود اهالی روستا هم به تماشای نمایش می‌آیند و کنترل جمعیت از دست خارج می‌شود؛

▪ حتماً صحنه و عروسک‌گردانان و صداپیشگان قبل از حضور مخاطبان در جایگاه خود قرار بگیرند به گونه‌ای که پشت صحنه نمایش برای کودکان آشکار نباشد. اگر این امر اتفاق نیفتد کودکان با عروسک‌ها ارتباط کمتری خواهند گرفت و به دنبال صدا و تصویر هنرمندان پشت پرده نمایش، به پشت پرده خواهند رفت.

توجهات منطقه‌ای

بهتر است در متن نمایشنامه از تکه کلام‌های رایج لهجه و یا گویش منطقه استفاده شود و یا ویژگی‌های خوب و خاص رفتاری که در منطقه وجود دارد مانند دست بوسی بزرگترها پیاده شود.

در برخی مناطق، پراکندگی برخی از اسم‌ها بیشتر است و بعضی از اسم‌ها از محبوبیت بیشتری برخوردار هستند. خوب است برای نام‌گذاری عروسک‌ها، از آن اسم‌ها استفاده شود.

عروسک‌هایی که برای اجرای نمایش عروسکی استفاده می‌شوند باید متناسب با پوشش هر روستا آماده شوند تا اثرگذاری بر روی کودکان بیشتر شود و همچنین این کار سبب تقویت هویت بومی منطقه نیز می‌شود.

پیوست شماره یک – نمونه

به منظور استفاده بهتر شما جهادگران عزیز از این جزوه، یک مثال کاربردی از نمایش عروسکی اجرا شده در روستا در ادامه آورده شده است.

گروه جهادی دانشگاه تهران که جزو گروه‌های پیشتاز در ارائه نمایش عروسکی در روستاها بوده است پس از شناسایی در یکی از مناطق به اطلاعات زیر رسید:

- فراوانی اسم‌هایی چون رژین، رژان، سوران، سروه، کژال و...؛
- پایین بودن اعتماد به نفس، درآستانه مصرف گرایبی، عدم بیان دعا و توسل در شرایط مختلف، عدم رعایت بهداشت دهان و دندان و وفور مشکلات دندانی، احترام به بزرگتر، دستبوسی پدر؛
- استفاده از رنگ‌های خاص و پارچه‌های پولک دوزی شده برای پوشش؛
- شناخته شدن باغ‌های انگور با نام تاکستان بین همه اهالی؛
- مهاجرت جوانان روستا در فصل برداشت انگور به شهرستان تاکستان برای کار؛
- سبیل داشتن اغلب آقایان.

با توجه به شناسایی صورت گرفته موارد زیر برای طراحی عروسک‌های نمایش در نظر گرفته شد:

دوختن پولک و نوارهای زرق و برق دار به لباس عروسک‌ها؛
استفاده از سبیل برای عروسک های نقش مرد.

همچنین نمایشنامه به صورت زیر توسط افراد گروه نوشته شد:
عروسک رژین به همراه برادرش سوران به بچه‌ها سلام می‌کنند.
چندبار این سلام کردن تکرار می‌شود تا کودکان بلند جواب
سلامشان را بدهند و جذب شوند، سپس خودشان را معرفی
می‌کنند. سوران توپ به بغل دارد و رژین یک عروسک کوچک.
رژین: راستی بچه‌ها! عروسکم رو دیدید؟! هر کی گفت اسمش
چییه؟... اسمش روزانه. سوران با حالت تمسخر می‌گوید: اون هر جایی
میره عروسکشم با خودش می‌بره، مهمونی، بازی، عروسی.
بعد می‌خندد.

درحالی که روژین و سوران باهم بگو مگو میکنند، سروه دوستِ روژین از راه می‌رسد. اولش کمی خجالت می‌کشد اما بعد خودش را معرفی می‌کند. سپس به روژین و سوران می‌گوید که:

«بیاید بریم باغ انگور، مامان‌ها اونجا هستند، امروز می‌خوان انگورها رو بچینند.»

سوران توپش را می‌گذارد خانه اما روژین با روژان برمی‌گردد و می‌گوید:

«باخودم میارمش.»

سوران رو به بچه‌ها:

«نگفتم؟!»

و باز می‌خندد.

سروه می‌گوید:

«حالا همیشه امروز نیاریش؟ باغ بزرگه یه وقت یه طوریش می‌شه ها!!!» اما روژین اصرار دارد که حتما روژان را بیاورد و در نهایت این کار را می‌کند.

آنها در باغ بازی می‌کنند، انگور می‌چینند و می‌خورن و کلی خوشحالی میکنند. شاد خوشحال و خندان در حالی که هرکدام یک سبد انگور در دست دارند به خانه برمی‌گردند.

سروه خداحافظی می‌کند و می‌رود. روژین و سوران سبدها را به مادر می‌دهند و ناگهان روژین متوجه می‌شود که عروسکش را جا

گذاشته‌است. با سوران بلافاصله به سوی باغ برمی‌گردند اما هرچه می‌گردند آن را پیدا نمی‌کنند. سوران خسته می‌شود و به روژین می‌گوید:

«دیگه خسته شدم، شب شده! بیا برگردیم خونه». روژین ناراحت می‌شود و میزند زیر گریه. سوران قول می‌دهد که فردا از همه بچه‌ها بپرسند عروسک خواهرش را ندیده‌اند.

شب قبل از خواب روژین و سوران مسواک می‌زنند و بعد می‌خوابند. فردا میشود، از هر کس سوال می‌کنند کسی عروسک را ندیده است. روژین با چشم‌گریان به خانه برمی‌گردد. مادر با او صحبت می‌کند: «هر چیزی یه روز میاد و یه روز میره! تو نباید اینقدر به خاطر یه عروسک که گمش کردی ناراحت باشی و باید به فکر بدست آوردن یه عروسک جدید باشی. شب با پدرت حرف بزن و ازش بخواه کمکت کنه! گریه به تو کمکی نمی‌کنه».

شب پدر می‌آید. (وقتی پدر می‌آید، بچه‌ها به استقبال می‌روند و دست پدر را می‌بوسند.) روژین سلام میکند و ماجرا را تعریف میکند و از پدر کمک می‌خواهد.

پدر به او می‌گوید: «چرا مراقب عروسک نبودی؟ باغ جای عروسکه؟» روژین: «اشتباه کردم»

پدر کمی فکر می‌کند و می‌گوید وقتی عید آمد برایت یک عروسک می‌خرم. باید تا آن موقع صبر کنی.

روژین: «یعنی چقد باید صبر کنم؟»

پدر: «۶ ماه».

روژین از بچه ها کمک می‌گیرد که ۶ ماه یعنی چقدر دیگر؟ (بچه ها با انگشت نشان می‌دهند)

روژین خیلی ناراحت میشود و اصرار می‌کند که زودتر، اما پدر میگوید عید! روژین که دلش می‌خواهد عروسک بازی کند از سروه کمک می‌گیرد، سروه که عروسک ندارد به روژین میگوید که :

«کژال عروسک داره، برو با کژال بازی کن».

کژال اصلا راضی نمی‌شود که عروسکش را بدهد به روژین تا او هم بازی کند. با هم دعوایشان می‌شود، مادر بزرگ کژال از راه می‌رسد، آنها را جدا می‌کند و دعوا می‌کند که این چه کاری است. رو به کژال می‌کند و نصیحتش می‌کند که دوستی و شادی دوستان با ارزش تر است. اما باز کژال قبول نمی‌کند. مادر بزرگ رو می‌کند به سروه و روژین و می‌گوید:

«بهتره برید یه فکر دیگه بکنید. اصلا خودتون برید یه عروسک درست کنید، مثل بچگی‌های ما..»

سروه و روژین به خانه برمی‌گردند. روژین غمگین به گوشه‌ای می‌رود. سوران سعی می‌کند با پیشنهادهای متفاوت روژین را خوشحال کند اما روژین خیلی ناراحت است. سوران با پدرش بیرون رفته است اما روژین که ناراحت بوده نمی‌رود و مسواک میزند و

آماده خواب می‌شود. قبلش کمی دعا می‌کند، رو به آسمان از خدا می‌خواهد کمکش کند:

«خدایا من یه عروسک می‌خوام! چکار کنم؟ هیچ کس هم کمکم نمیکنه! میشه خدایا کمکم کنی؟»

سپس می‌خوابد. ناگهان سوران از راه می‌رسد و بیدارش می‌کند:

«روژین بلند شو بستنی بخور»

روژین: «ممنونم سوران ولی مسواک زدم فردا می‌خورم»

وقتی روژین بستنی را می‌خورد با خودش فکر می‌کند کاش این چوب بستنی یک عروسک بود. ناگهان فکری به ذهنش می‌رسد و از مادر چسب و قیچی می‌گیرد و شروع می‌کند به کارهایی روی چوب بستنی انجام دادن. از مادرش می‌خواهد یک لباس کوچک هم برایش بدوزد. ناگهان بچه‌ها می‌بینند چوب بستنی تبدیل به یک عروسک زیبا می‌شود.

روژین رو به آسمان خطاب به بخدا: «خدایا ممنونم که فکر خوبی به من دادی».

سروه عروسک روژین را می‌بیند و از او می‌خواهد تا کمکش کند که سروه هم یک عروسک با چوب بستنی بسازد. بچه‌ها یاد می‌گیرند با چیزهای دورریختنی چیزهای متفاوتی بسازند.

*خاله نمایش از اول در کنار پرده و روبه بچه‌ها ایستاده و به فهم نمایش به بچه‌ها کمک میکند و فضا را مدیریت می‌کند.

پیوست شماره دو – ساخت عروسک

عروسک دستکشی

عروسک دستکشی بدنش مانند دستکش است و عروسک گردان با قرار دادن دست خود در دستکش هدایت سر و دست‌های عروسک را به عهده می‌گیرد.

لوازم ساخت عروسک

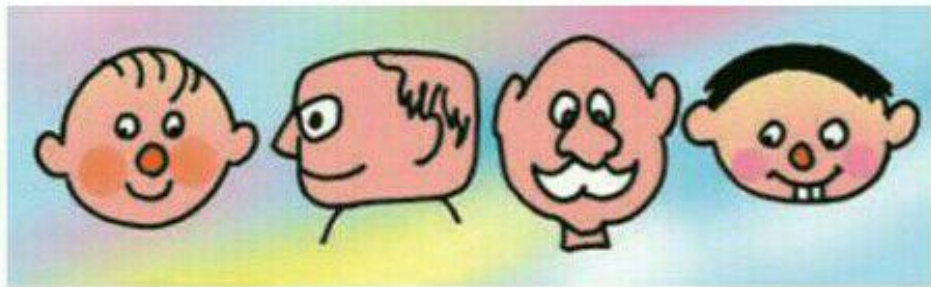
- مقوا ۲۰*۲۵ سانتی‌متر
- چسب مایع همه کاره
- پنبه یک بسته
- نخ، یم، قرقره سیاه و یک قرقره سفید
- پارچه حوله ای یا کشی حدوداً ۳۰*۴۰ سانتی متر
- کاموا یک کلاف ۵۰ گرمی
- دو عدد دکمه پیاه دار برای چشم عروسک
- قیچی
- قلم یا مداد
- سوزن
- خطکش

طراحی عروسک

سر عروسک یکی از عناصر مهم در شخصیت بخشی به آن است و ترکیبی از حجم کلی سر و اجزای صورت می‌باشد، لذا میبایست

(۳۰)

ساده باشد. در طراحی آن‌ها می‌توان از حجم‌های هندسی استفاده کرد. در واقع حجم کلی سر عروسک‌ها تغییر شکل یافته مکعب،

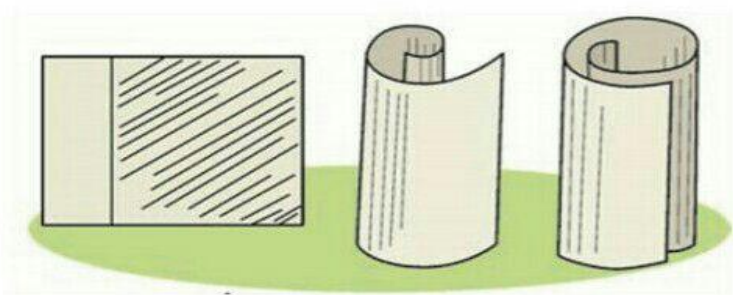
کره و حجم تخم مرغی شکل است.

چگونگی و نحوه ساخت گردن عروسک

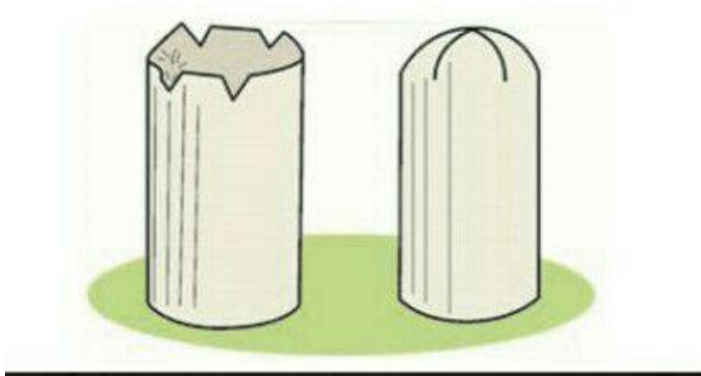
گردن عروسک دستکشی، یکی از مهم‌ترین قسمت‌های آن است که تاثیر مستقیمی بر چگونگی بازی دارد. باید دانست که گردن عروسک استوانه ایست که سر عروسک بر حول آن ساخته می‌شود و انگشت یا انگشتان هدایت کننده سر، داخل آن قرار می‌گیرد. از این جهت تمام عروسک‌های دستکشی به گردن احتیاج دارند. طول گردن بستگی به سر و شخصیت عروسک دارد و قطر آن به اندازه انگشتی است که داخل آن قرار می‌گیرد.

برای ساخت این لوله ابتدا مقوایی را بر اساس اندازه سر و گردن عروسک انتخاب می‌کنیم. مقوا را از طول به سه قسمت مساوی تقسیم کرده، $\frac{1}{3}$ آن را بدون چسب و $\frac{2}{3}$ باقی مانده را آغشته به چسب مایع (چسب‌های تینر دار) می‌کنیم. سپس حول انگشت اشاره

میپیچانیم تا به صورت استوانه درآید که قطر آن برابر قطر انگشت
اشاره بازیگر این عروسک است.

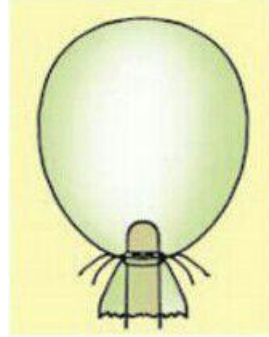
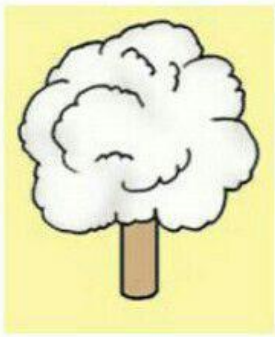
برای اتصال سرهای تو خالی به لوله گردن بهتر است که بالای لوله
به وسیله برش لوله و چسباندن سطوح بریده شده به هم، مسدود
شود.

نحوه ساخت حجم سر

پس از ساخت لوله گردن قسمت بالای آن را به چسب مایع تینر دار آغشته کرده و با در نظر گرفتن قطر سر عروسک چند لایه پنبه رولی لوله قرار داده و نخ‌ها را دور تا دور آن می‌چینیم.

سپس کم کم به آن پنبه می‌افزاییم و بستن نخ را ادامه می‌دهیم تا این که حجم اصلی سر عروسک به اندازه مورد نظر برسد. هنگامی که حجم سر به اندازه دلخواه درآمد، یک قطعه پارچه حوله‌ای یا کشی براساس رنگ صورت عروسک روی آن قرار می‌دهیم و آن را از همه طرف می‌کشیم تا به خوبی روی سر ساخته شده را بپوشاند. پس از آن پارچه را به پشت سر عروسک کشیده، جمع می‌کنیم و با نخ و سوزن می‌دوزیم. در پایان اضافه پارچه را قیچی کرده و با چسب مایع خوب می‌چسبانیم. درضمن پارچه اطراف گردن را نیز با چسب خوب به گردن می‌چسبانیم.

صورت و اجزای آن

ضمن اضافه کردن جزئیات و رنگ آمیزی باید توجه داشت که صورت عروسک هیچگونه حالت خاصی مثل غم و شادی و خشم و... نباید داشته باشد. بیشتر شبیه به یک تیپ (قصاب، بنا و...) باشد تا یک شخصیت.

روش ساخت موی سر

می‌توان از اشیایی چون نخ‌های رنگی، کاموا، پشم، خز، موی مصنوعی و هر ماده دیگر شبیه به این‌ها استفاده کرد. با سه روش چسباندن، دوخت و دوز و نصب کردن می‌توان مو را به سر عروسک متصل نمود. برای عروسک‌های دارای شکل انسانی مقوایی به عرض ۵ و طول ۲۰ سانتی متر انتخاب می‌کنیم (قابل تغییراند). سپس با چسب سر کاموا را به یک طرف مقوا چسبانده و آن را حول عرض مقوا می‌پیچانیم، به طوری که نخ‌های کاموا کنار هم قرار گیرند. وقتی کاموا به آخر مقوا رسید می‌توانیم قسمت آخر آن را نیز با چسب به مقوا متصل کنیم. پس اینکه تعدادی از این مقواها را درست کردیم، سعی می‌کنیم که وسط آن‌ها را با چرخ خیاطی چندین بار متوالی بدوزیم، سپس یا قیچی کامواها را از هم از قسمت بالا و هم از قسمت پایین جدا می‌کنیم. حال مقوا را بیرون آورده و از قسمت دوخته شده به سر متصل می‌کنیم.

بدن عروسک

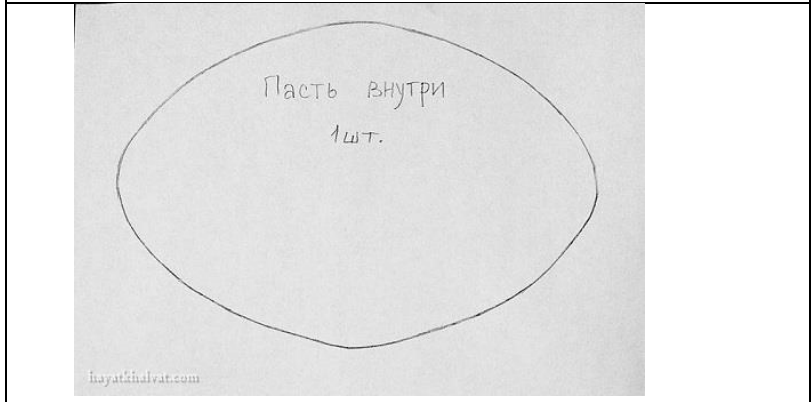
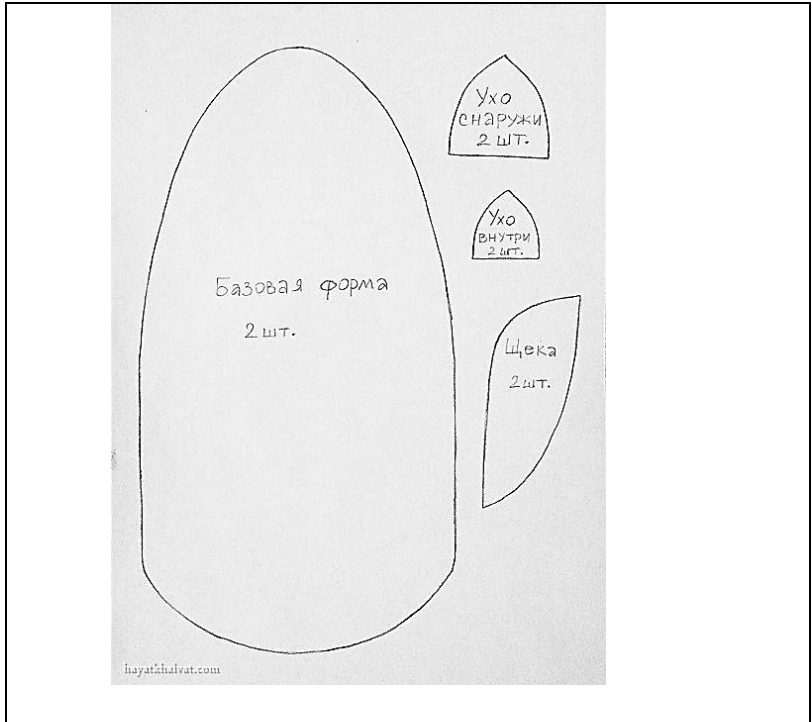
پس از انتخاب شکل مطلوب برای اجرای نمایش با عروسک، باید آن شکل خاص را در حالت باز دست در اندازه طبیعی روی کاغذ منتقل کرد.

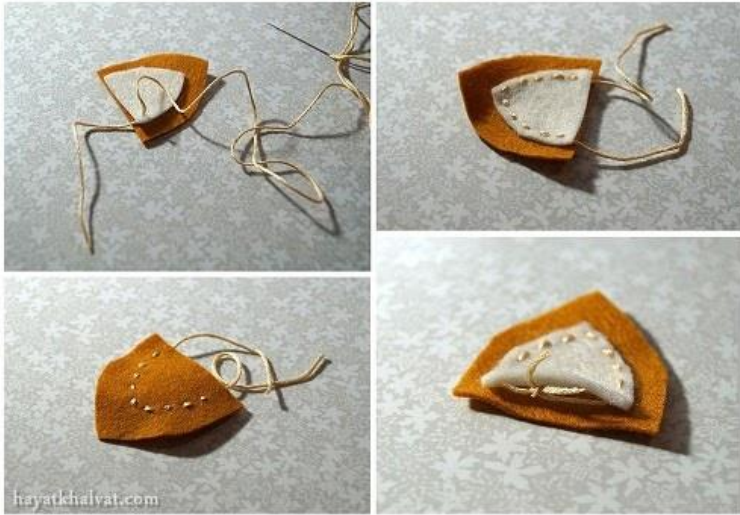
این تصویر نمونه بدن عروسک است. نمونه بدست آمده را روی پارچه گذاشته و دو قرینه از آن تهیه میکنیم و آن دو را به هم میدوزیم. آن را برگردانده و سایر قسمت ها را به آن متصل میکنیم.

عروسک دستکشی نمدی

یکی از عروسک‌های نمدی زیبا عروسک های دستکشی ، عروسک دستی یا عروسک نمدی نمایشی است.

- مواد لازم برای کاردستی عروسک با جوراب یا آستین
- جوراب یا آستین اگه لباس گرم و پلیور بچه‌ها خراب یا کوچیک شده می‌شه از آستینش برای ساخت این اسباب بازی زیبا استفاده کرد کافیه یکی از آستین‌های پلیور را از آرنج قیچی کنید، این قسمت اصلی عروسک دستکشی ماست
 - یک تکه بیضی شکل به اندازه تقریبی گشادی بالای کار، از جنس پارچه، فوم یا مقوا

- دوتکه نیم دایره از پارچه به رنگ نارنجی یا قرمز، چشم عروسکی
- دکمه برای بینی
- مقداری کاموا یا پوشال رنگی برای موها
- چسب یا سوزن و نخ
- قیچی

روش درست کردن اسباب بازی خانگی و کاردستی عروسک بازیافتی:

تیکه بیضی شکل را به قسمت بالای تکه اصلی عروسک وصل کنید. این اتصال میتونه با استفاده از چرخ خیاطی یا کوک ساده یا چسب انجام بشه.

قسمت بیضی شکل را از وسط تاکنید و دو تیکه نیم دایره رنگی را روی قسمت بالا وپایین بیضی مانند تصویر طوری بچسبونید که حالت دهان عروسک ایجاد بشه

دماغ و لپ های دکمه ای را بالای دهان متصل کنید و چشم ها را هم در قسمت بالای آن، برای موها از کاموا یا پوشال رنگی استفاده کنید.

عروسک انگشتی

ابتدا دو عدد مستطیل به اندازه ی بلندی و پهنای انگشت ببرید. چیزی حدود ۲ در ۵. مستطیل ها رو روی هم قرار می دهیم و دور تا دور آن ها را رو به هم می دوزیم بعد برمیگردانیم یک دایره از یک پارچه ی سفید رنگ می بریم و روی مستطیل می چسبانیم و روی آن را به وسیله ی خودکار یا ماژیک دهان و چشم و ابروی مورد نظر را می کشیم در اخر هم از همان پارچه ی سفید رنگ گوش ها و دست ها را می بریم و اضافه می کنیم . باید پارچه ی سفید سفت باشد اگه سفت نیست پشت گوش ها و دست ها یه تکه مقوا برش میدهیم و بچسبانیم.

میتوان ابعاد الگو را با اندازه دست شخص تنظیم کرد و با
اضافه کردن دو مستطیل به عنوان انگشت این الگورا به
عروسک دستکشی تبدیل کرد.

منابع

نمایشهای عروسکی - عروسک سازی، نمایشهای عروسکی - تهیه و کارگردانی/ منصور پاک بین/ ایتا/ ۱۳۷۹؛
با تشکر از گروه جهادی کانون خدمت‌رسانی به مناطق محروم، بسیج دانشجویی دانشگاه تهران.

... نمایش عروه سدی
ویژه مریدان جهادی

حقیقتاً باید بگویم که اگر مسئولان فرهنگی کشور
بخواهند مسأله‌ی کودک و نوجوان را آن‌چنان که
هست، مورد اهتمام قرار دهند، من خیال می‌کنم
خیلی از آن‌هایی که مسئولند، از ساعت‌های
خوابشان هم خواهند زد تا به این مسأله بپردازند.

مقام معظم رهبری

@JAHADGARAN